

แนวคิดทางการศึกษาของอิสมาอีลลุตฟี จะปะกียาว่าด้วยมุอัลลิมร็อบบานีย์

Received: November 19, 2024, Revised: May 16, 2025, Accepted: June 19, 2025

ฟาติฮะห์ จะปะกียา¹ อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต²

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวัตถุประสงค์และรูปแบบการจัดการศึกษาในทัศนะของอิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา และแนวคิดของท่านที่เกี่ยวข้องกับมุอัลลิม ร็อบบานีย์

วิธีการศึกษา การศึกษาในครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลสำคัญได้จากการศึกษาเอกสารที่เป็นปฐมภูมิ ซึ่งเป็นงานเขียนของอิสมาอีลลุตฟี จะปะกียาเอง โดยเฉพาะงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางการศึกษา รูปแบบการจัดการศึกษาและคุณลักษณะของผู้สอน งานประพันธ์หลักที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ได้แก่ หนังสือเรื่องมุอัลลิมร็อบบานีย์ เรื่องอิสลามุวัหฺยู เรื่องอุมมะตุลวะหิดะฮ์ เรื่องมาเป็นพี่น้องกันเถิด ข้อมูลที่ได้จะนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเนื้อหา แล้วนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา พบว่าวัตถุประสงค์การศึกษาในทัศนะของอิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา คือ เพื่อรู้จักอัลลอฮ์ ศรัทธาต่อพระองค์ ได้รับสิ่งที่ดีงามและเกียรติที่มั่นคงจากพระองค์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ทางโลก รูปแบบการจัดการศึกษา จะจัดให้ครบทั้งสามรูปแบบคือ อ่านให้ฟัง สอนให้เข้าใจและอบรมให้ปฏิบัติ มีการติดตามผู้เรียนและประเมินผลการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ด้วยระบบ “อุคุะฮ์” (การตรวจภาพ) และ “ญะมาอะฮ์” (กลุ่ม) สำหรับคุณลักษณะของมุอัลลิม ร็อบบานีย์ สามารถวิเคราะห์และแบ่งออกเป็น 3 คุณลักษณะหลัก ๆ คือ 1) *ความรู้และความเข้าใจ* ซึ่งเริ่มจากความรู้ที่ได้มาจากอัลกุรอาน สุนนะฮ์ และความเข้าใจในสาขาที่เชี่ยวชาญเฉพาะ 2) คุณลักษณะของท่านนบี ที่ประกอบด้วย *ศิรค์ ดับลีหม อะมานะฮ์ และพะฎอนะฮ์* 3) การมีอิคลากที่ดีงาม เช่น การอดทน ความรักความเอ็นดู ความห่วงใย ความรับผิดชอบดูแลและให้เกียรติผู้อื่น คุณลักษณะเหล่านี้ล้วนเป็นคุณสมบัติที่ดีงามซึ่งครูทุกคนต้องมี

การนำผลวิจัยไปใช้ นำองค์ความรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะของมุอัลลิมร็อบบานีย์ไปประยุกต์ใช้กับครูผู้สอนในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

คำสำคัญ มุอัลลิมร็อบบานีย์

¹ *นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อีเมล fisabilillah725113@gmail.com

² ดร. (การศึกษา) ศาสตราจารย์, คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อีเมล ibrahem.n@psu.ac.th

Ismail Lutfi Japakiya's Concept of Education on Mu'allim Rabbani

Fatihah Japakiya¹, Ibrahim Narongraksakhet²

Abstract

Objective: This study aimed at studying Ismail Lutfi Japakiya's goals of education, educational provision and concept of Mu'allim Rabbani (Teacher of the Sustainer).

Methodology: The study was qualitative research. Data gained from the documentary study that was focused on the primary documents written by Ismail Lutfi Japakiya himself particularly his works which were relevant to the concept of education, educational model and characteristics of teachers. Main books of focus were Mu'allim Rabbani, Revelation, *Ummat Wahidah* (one nation) and Let Be Brothers. Data was analyzed via content analysis and its presentation through descriptive manner.

Research Findings: Lutfi Japakiya's goals of education aim at knowing Allah, believing in Allah to gain goodness, stable dignity both in this world and hereafter not for gaining worldly benefit. Educational provision should be provided in three forms, namely: listening, understanding and practicing. Besides these, measurement and evaluation need to be practiced contentiously. Regarding Mu'allim Rabbani, it has the following characteristics: 1) *Faham*. It means understanding, possessing knowledge and understanding in many fields including knowledge on the Quran, Sunnah and specific areas of knowledge. 2) Characteristics of being the *Nabi*, namely, *Sidq*, *Tabligh*, *Fatonah* and *Amanah*. 3) Possessing good *Akhlaq*, for example, patience, kindness, love, care, responsibility and respecting others. All these characters needed to be possessed by all teachers.

Application: Applying Mu'allim Rabbani characteristics to be possessed by teachers in every educational institution.

Keywords: Mu'allim Rabbani

¹ *Ph.D. Candidate. Islamic Studies. Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University email: fisabilillah725113@gmail.com

² Ph.D. (Education), Professor, Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkhla University, email: ibrahem.n@psu.ac.th

บทนำ

อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา สำเร็จการศึกษาจากประเทศซาอุดีอาระเบียตั้งแต่ระดับปริญญาตรี ปริญญาโทและปริญญาเอก ท่านเป็นหนึ่งในบรรดานักวิชาการมุสลิมและอุละมาอ์ร่วมสมัยที่ครองตนเป็นปราชญ์ที่ดีอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ในฐานะครูผู้สอนท่านก็เป็นปราชญ์ที่สอนผู้คนด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งด้วยคำพูดและการปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลดังกล่าวอยู่ในครรลองของอิสลามตามแนวทางของอัลกุรอานและอัซสุนนะฮ์ ในยามประเทศต้องเผชิญกับปัญหาด้านสันติภาพ ท่านก็นับเป็นบุคคลสำคัญที่ได้รับความไว้วางใจให้เป็นผู้นำศาสนาที่ร่วมสร้างสันติภาพให้กับสังคมไทย ในด้านศาสนสัมพันธ์ท่านก็เป็นที่ยอมรับของทุกศาสนาจนได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานสภาศาสนาสัมพันธ์แห่งประเทศไทย (Chapakiya & Muhammad, 2023)

ปัจจุบันท่านเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในด้านการศึกษา ท่านเป็นหนึ่งในนักการศึกษาที่บุกเบิกและพัฒนาการจัดการศึกษาอิสลามในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตั้งแต่การศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ท่านเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งและพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาอิสลามเอกชน ที่เริ่มจากวิทยาลัยอิสลามที่ได้รับอนุญาตให้เปิดทำการสอนในปี พ.ศ. 2541 ต่อมาในปี พ.ศ. 2550 วิทยาลัยอิสลามดังกล่าวได้เปลี่ยนมาเป็นมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา และในปี พ.ศ. 2556 ได้เปลี่ยนมาเป็นมหาวิทยาลัยฟาฏอนีจนถึงปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2567) ด้วยความโดดเด่นด้านการศึกษา ในปีพ.ศ. 2549 ท่านจึงได้รับพระราชทานปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาครุศาสตร์อิสลาม จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียามีผลงาน ด้านงานเขียนจำนวนมาก เป็นงานเขียนในหลาย ๆ สาขาวิชา เช่น สาขาวิชาตฟิร สาขาวิชาฟิกห์ สาขาวิชาการศึกษา เป็นต้น โดยเฉพาะในสาขาวิชาการศึกษาที่เกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษานั้นถือเป็นคุณูปการทางวิชาการและเป็นสิ่งที่ควรแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ในปัจจุบันแนวคิดทางการศึกษาของท่านจะปรากฏอยู่กระจัดกระจายในงานเขียนของท่าน แม้ในปัจจุบันจะมีหนังสือหรือตำราจำนวนหนึ่งที่รวบรวมชีวประวัติของท่าน แต่ก็ยังไม่ปรากฏงานเขียนที่รวบรวมแนวคิดทางการศึกษาของท่านอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะแนวคิดของท่านที่เกี่ยวกับเป้าหมายและรูปแบบการจัดการศึกษา ตลอดจนแนวคิดที่เกี่ยวกับผู้สอนในอิสลาม ที่ท่านได้ใช้ศัพท์ว่ามุอัลลิม ร็อบบานีย์ เพื่อให้แนวคิดทางการศึกษาของท่านที่อยู่กระจัดกระจายได้รับการศึกษาอย่างเป็นระบบ และนำแนวคิดดังกล่าวไปประยุกต์ใช้จริงในสังคมปัจจุบัน การศึกษารังนี้จึงมีความสำคัญและมีประโยชน์มาก และสิ่งนี้ก็เป็นเหตุผลหลักของงานวิจัยชิ้นนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเป้าหมายและรูปแบบการจัดการศึกษาในทัศนะของอิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา
2. เพื่อศึกษาแนวคิดทางการศึกษาที่เกี่ยวกับมุอัลลิม ร็อบบานีย์ของอิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา

ขอบเขต

ศึกษาจากงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางการศึกษาและคุณลักษณะของมุอัลลิมร็อบบานีย์

วิธีการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลสำคัญได้จากการศึกษาเอกสาร โดยผู้วิจัยได้เน้นการศึกษาเอกสารที่เป็นปฐมภูมิซึ่งเป็นงานเขียนของอิสมาอีลลุตฟี จะปะกียาเอง โดยเฉพาะงานเขียนที่เกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษา เป้าหมาย รูปแบบ และคุณลักษณะของผู้สอนในอิสลามที่นำเสนอภายใต้คำว่ามุลลิมร็อบบานีย์ งานประพันธ์หลักที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ได้แก่ หนังสือเรื่องมุลลิมร็อบบานีย์ หนังสือเรื่องอิลมุวัหฺยู หนังสือเรื่องอุมมะตุลวะหิดะฮ์ และหนังสือเรื่องมาเป็นพี่น้องกันเถิด ข้อมูลที่ได้จะนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเนื้อหา (Content analysis) แล้วนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

ผลการศึกษา

เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 เป้าหมายและรูปแบบการจัดการศึกษาในทัศนะของอิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา ผลการวิจัยพบว่า ทัศนะด้านการศึกษามีจุดประสงค์เพื่อรู้จักอัลลอฮ์ ศรัทธาต่อพระองค์ ได้รับสิ่งที่ดีงามและเกียรติที่มั่นคงถาวรจากพระองค์อัลลอฮ์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ทางโลก

การเรียนรู้อิสลามต้องจัดการให้ครบในสามรูปแบบ กล่าวคือ อ่านให้ฟัง สอนให้เข้าใจและอบรมให้ปฏิบัติ นอกจากนั้นต้องติดตามประเมินผลผู้เรียนอย่างต่อเนื่องด้วยระบบ “อุควะฮ์” (การตรวจภาพ) และ “ญะมาอะฮ์” (กลุ่ม) (Japakiya, 2014) อิสมาอีลลุตฟีเป็นคนที่เห็นความสำคัญของการทำงานแบบหมู่คณะ มีแบบแผนและเป็นระบบ ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ หรือทำโดยไม่มีแบบแผนหรือไม่มีระบบ ท่านมักจะสั่งเสียลูกศิษย์และเพื่อนฝูงเสมอว่า “อัลญะมาอะฮ์ บะเราะกะฮ์” (การทำงานเป็นหมู่คณะย่อมบะเราะกะฮ์) (Japakiya, 2000) เช่นเดียวกับการจัดการเรียนรู้ซึ่งถือเป็นงานที่สำคัญ และเต็มด้วยความท้าทาย ท่านมีทัศนะว่า เพื่อให้งานดังกล่าวประสบความสำเร็จด้วยดีนั้น ปกติแล้วจะต้องทำงานแบบช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างหลายฝ่าย ดังที่ดำเนินการโดยเครือข่ายและองค์กรบริหารการศึกษาของรัฐหรือเอกชน ท่านได้เสนอแนะผู้จัดการเรียนรู้ทุกคนให้พยายามเป็นสมาชิกหรือภาคีเครือข่ายขององค์กรเพื่อให้สามารถยกระดับคุณภาพของโรงเรียน นอกจากนั้นท่านยังได้กำชับให้หมั่นเชื่อมความสัมพันธ์กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อเกื้อกูลกันในการทำ ความดีและการยำเกรงต่ออัลลอฮ์ โดยให้ปฏิบัติเป็นหมู่คณะ ต้องทำการเชื่อมสัมพันธ์กับผู้ปกครองนักเรียน และชาวบ้านในละแวกโรงเรียนทั้งหมด โดยเฉพาะผู้นำองค์กรท้องถิ่น เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างเยาวชนและฟื้นฟูศาสนาโดยใช้แนวทางอุมมะฮ์ วะสาฎอ (ประชาชาติสายกลาง) เพื่อสร้างอุมมะฮ์วาหิดะฮ์ (ประชาชาติที่เป็นเอกภาพ) สู่การเป็น ค็อยรุลอุมมะฮ์ (ประชาชาติที่ดีเลิศ) ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับสากล (Japakiya, 2015, p. 54)

กระบวนการจัดการเรียนการสอนนั้นมีหลายองค์ประกอบ แต่ละองค์ประกอบจะมีความสำคัญต่อประสิทธิผลของการเรียนรู้ หากองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งขาดหายไปหรือไม่สมบูรณ์ ผลสัมฤทธิ์ของการจัดการเรียนการสอนนั้นก็ลดลง เมื่อก้าวถึงองค์ประกอบหลักของการจัดการเรียนการสอนนั้น ผู้สอนก็

นับว่าเป็นหนึ่งองค์ประกอบที่มีความสำคัญมาก หากผู้สอนขาดทักษะหรือขาดคุณสมบัติของการเป็นผู้สอนที่สมบูรณ์ การจัดการเรียนการสอนก็จะขาดประสิทธิภาพ หรืออาจจะทำให้การจัดการเรียนการสอนล้มเหลว ดังนั้น การที่จะทำให้การจัดการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ ผู้สอนจะต้องมีองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบที่ครบสมบูรณ์ คือ 1) มีความรู้ เป็นความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาที่จะสอน ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของเนื้อหานั้น ๆ ดังนั้น ครูที่ดีจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ และรู้รอบในเนื้อหาที่จะสอน การมีความรู้ในเนื้อหาที่จะสอนอย่างลุ่มลึกย่อมทำให้การเรียนการสอนเนื้อหานั้นบรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะได้ดี ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้สอนจึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลา นอกจากความรู้เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา ความรู้เพิ่มเติมก็มีความสำคัญ ความรู้เฉพาะในที่นี้หมายถึงความรู้ที่จะทำให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ได้เร็วยิ่งขึ้น เช่น ความรู้เกี่ยวกับวิธีการสอน ความรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยี ความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยา ความรู้เกี่ยวกับปรัชญา เป็นต้น 2) มีจิตวิญญาณของความเป็นครู ยึดมั่นในจรรยาบรรณของความเป็นครู ตัวอย่างที่ดีที่สุดในการเป็นครูคือท่านนบี ครั้งหนึ่งชาวมุชริกพยายามโน้มน้าวให้ท่านนบีล้มเลิกงานเผยแพรศาสนาของอิสลามซึ่งเป็นการศึกษาที่ให้ผู้คนเคารพศักดิ์ต่อเอกองค์อัลลอฮ์ แต่ท่านนบีกลับตอบไปว่า “มาดแม้นพวกเขา (มุชริก) จะนำดวงตะวันมาวางบนมือขวา เอาจันทร์มาวางบนมือซ้าย ฉันก็จะไม่ยุติการทำงานนี้ จนกว่าฉันจะได้รับชัยชนะ หรือฉันต้องตายไปเพราะการงานนี้” (Ibn Hisham, 2012, p. 235-236) ไม่ว่าจะมียะอะไรเกิดขึ้นท่านนบีก็จะไม่ล้มเลิกการเผยแผ่อิสลาม เพราะท่านนบีตระหนักดีว่าท่านคือครูที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงแต่งตั้ง ดังวณะของท่านความว่า “แท้จริงฉันถูกสร้างขึ้นมาในฐานะที่เป็นครูคนหนึ่ง” 3) มีบุคลิกภาพของความเป็นครูที่ดี เป็นมุอัลลิมร็อบบานีย์ที่มีคุณสมบัติครบถ้วน เช่น 1) หมั่นศึกษาหาความรู้ อย่างสม่ำเสมอ 2) มีความรู้และความเข้าใจ 3) ปฏิบัติตามความรู้ที่ตนมี 4) มีความยำเกรงอัลลอฮ์ 5) มีสัจจะ 6) มีเอมานะฮ์ 7) เผยแพร่ 8) ตะวักัล เป็นต้น

ส่วนการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพนั้นผู้สอนควรมีคุณสมบัติดังนี้คือ 1) มีความรอบรู้ในเนื้อหาที่สอน สามารถบูรณาการความรู้แขนงต่าง ๆ เข้าด้วยกัน 2) มียุทธศาสตร์การสอนที่ดีที่รวมเทคนิคและวิธีการสอนที่ดีและเหมาะสม 3) มีความพร้อม ทั้งด้านอารมณ์และเนื้อหา เป็นต้น 4) สื่อสารสองทาง เปิดให้มีการมีส่วนร่วมให้มากและเหมาะสม 5) ยืดหยุ่น อย่าให้การจัดการเรียนการสอนเกิดบรรยากาศที่เคร่งเครียด อิสมาอีลลุดดี จะปะกียายังมีทัศนะอีกว่าการจัดการเรียนการสอนที่ดีมีประสิทธิภาพนั้นควรมีสิ่งดังต่อไปนี้

1) การจัดการเรียนรู้ให้ครบในสามรูปแบบคือ อ่านให้ฟัง สอนให้เข้าใจ และอบรมให้ปฏิบัติ 2) ต้องมีการติดตามประเมินผลการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้วยระบบ “อุคุวะฮ์” (พี่น้อง) และเป็น “ญะมาอะฮ์” (กลุ่ม) ตั้งแต่เริ่มเข้าสู่กระบวนการจนกระทั่งสิ้นสุดกระบวนการ 3) ใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบของหมู่คณะและรวมพลังกันอย่างมีระบบ ไม่ใช่ต่างคนต่างทำและต่างยึดสัมฤทธิ์ผลส่วนตนเป็นเป้าหมาย 4) ปัจจัยหลักที่ทำให้การจัดการเรียนรู้อิสลามไม่สัมฤทธิ์ผลคือ การไม่ครบองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นด้านหลักสูตรและวิธีการ หรือด้านคุณสมบัติและการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการเรียนรู้

2) ต้องติดตามประเมินผลการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้วยระบบ “อุคุะฮ์” (ความเป็นพี่น้อง) และเป็น “ญะมาอะฮ์” (ทำงานกลุ่ม) ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งสิ้นชีวิต เพราะการศึกษาเป็นกระบวนการตลอดชีวิต เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่สูงส่งคือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและยกระดับคุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านจริยธรรมและสังคมที่ถือเป็นงานหนักและท้าทายมากกว่าการจัดการเรียนรู้แบบทั่วไป อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา เห็นว่าจะต้องมีการติดตามผู้เรียนอย่างใกล้ชิดด้วยความเป็นกัลยาณมิตรและเป็นพี่น้อง เพื่อให้งานเกิดประสิทธิผลสูงสุด และการประเมินผลต้องดำเนินการเป็นหมู่คณะ หรือญะมาอะฮ์” เพื่อให้งานเกิดความพร้อมอย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอนหรือล้มเหลวเพราะความไม่พร้อมส่วนบุคคลของคนบางคน การติดตามผลแบบกัลยาณมิตรและเป็นพี่น้องหมายถึงผู้จัดการเรียนรู้ต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนเสมือนพวกเขาคือพี่น้องร่วมครอบครัวเดียวกันให้มากที่สุด กล่าวคือต้องมีการรับทราบข้อมูลส่วนตัวเชิงลึกของกันและกัน มีการรับรู้ทุกข์สุขของกันและกัน ต้องมีการพึ่งพาและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดจนต้องมีการเยี่ยมเยียนระหว่างกัน โดยไม่หวังผลประโยชน์ทางโลกใด ๆ ซึ่งในหนังสือ “Berukhuwah Menurut Syari’at Islamiah Dalam Rangka Pembangunan Ummah Wahidah” อิสมาอีลลุตฟีได้อธิบายถึงหน้าที่ของมุสลิมที่ผู้จัดการเรียนรู้และผู้เรียนต้องปฏิบัติตาม หน้าที่ดังกล่าวได้แก่ การผูกมิตร รู้จักกันอย่างลึกซึ้ง สนทนกันอย่างจริงใจ ช่วยเหลือกัน ถือผลประโยชน์เพื่อนเหนือผลประโยชน์ของตน นุ่มนวล ให้เกียรติและไม่ถือโทษกัน ให้สละม ส่งยิ้มและถ่อมตน เยี่ยมเยียนกันโดยเฉพาะยามเจ็บไข้ หรือยามประสบภัย ตอบรับคำเชิญชวนในงานต่าง ๆ ระหว่างกัน ยกคำสอนของอัลลอฮ์และท่านนบีมาตักเตือนและสั่งเสียระหว่างกัน ขออภัยให้กันและกัน มอบของขวัญกัน นับถือพึ่งพากัน และจัดให้มีหรือเป็นสมาชิกอะละเกาะฮ์ อัลกุรอาน (กลุ่มศึกษาอัลกุรอาน) และชิกรุลลอฮ์ ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นการปฏิบัติของท่านนบีและเหล่าเศาะหาบะฮ์ (Japakiya, nd., p. 48)

3. ใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบของหมู่คณะและรวมพลังกันอย่างมีระบบ ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ และต่างยึดความสัมฤทธิ์ผลส่วนตนเป็นเป้าหมาย เน้นการทำงานเป็นกลุ่มอย่างมีระบบ ท่านมองว่าจัดการเรียนรู้เป็นงานที่สำคัญและเต็มด้วยความท้าทาย ทุกคนต่างมีหน้าที่และมีความสำคัญตามสถานะและศักยภาพของตัวเอง อิสมาอีลลุตฟีมักจะกล่าวว่า “อัลญะมาอะฮ์ บะเราะกะฮ์” (การรวมกลุ่มทำให้เจริญ) และได้แนะนำผู้จัดการเรียนรู้ทุกคนให้พยายามเป็นสมาชิกหรือภาคีเครือข่ายขององค์กรเพื่อให้สามารถยกระดับคุณภาพของโรงเรียน

4. ปัจจัยหลักที่ทำให้การจัดการเรียนรู้อิสลามไม่สัมฤทธิ์ผลคือ การจัดการเรียนรู้ที่ไม่ครอบคลุมองค์ประกอบ ไม่ว่าจะเป็นด้านหลักสูตรและวิธีการ หรือด้านคุณสมบัติและการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการเรียนรู้

อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา มีทัศนะโดยรวมว่าการจัดการเรียนรู้ของมุสลิมในประเทศไทยและอาเซียนยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ต้องมีสิ่งที่จะต้องแก้ไขและพัฒนา โดยเฉพาะในด้านการนำอัลกุรอานและอัลสุนนะฮ์มาปฏิบัติใช้อย่างจริงจัง ทุกวันนี้วิญญูณแห่งอัลกุรอานและสุนนะฮ์ได้หายไปจากการจัดการเรียนรู้ สิ่งนี้เป็นสาเหตุหลักของปัญหาในปัจจุบันที่ทำให้การศึกษาในสังคมมุสลิมยังด้อยประสิทธิภาพ (Japakiya, 2015, p. 21-24)

เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับมุอัลลิมร็อบบานีย์ของอิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา พบว่า การศึกษานั้นเป็นกระบวนการสำคัญที่จะพัฒนาให้มนุษย์นั้นเป็นผู้ที่สมบูรณ์ สมบูรณ์ทั้งร่างกาย สติปัญญา จิตใจ และวิญญาณ บุคคลที่มีบทบาทสำคัญบุคคลหนึ่งที่จะทำให้การศึกษาบรรลุเป้าหมายคือ ผู้สอน ในภาษาอาหรับมีหลายคำที่หมายถึงผู้สอน เช่น มุอัลลิม มุร็อบบีย และมุอ์ติบ เป็นต้น แม้ทั้งสามคำนี้จะหมายถึงผู้สอนหรือครู แต่อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียาเลือกใช้คำว่า “มุอัลลิม” แทนคำว่าผู้สอน ที่เป็นเช่นนี้ก็อาจจะเป็นเพราะคำนี้ปรากฏในหะดีษเมื่อท่านนบีมุฮัมมัดกล่าวถึงผู้สอน และท่านนบีมุฮัมมัดเคยประกาศตนว่าเป็นผู้สอน โดยใช้คำว่า “มุอัลลิม” ดังปรากฏในหะดีษว่า *لَا بُعَثَ مُعَلِّمًا* ความว่า “แท้จริงฉันถูกสร้างขึ้นมาในฐานะที่เป็นครูคนหนึ่ง” (Ibn Majah: 229) แต่การเป็นครูที่ดีนั้นท่านยังมีทัศนะว่า จะมีคำที่แสดงถึงคุณลักษณะของการเป็นครูคือคำว่า “ร็อบ” ท่านเรียกครูที่มีลักษณะเช่นนี้ว่า “มุอัลลิมร็อบบานีย์” ซึ่งหมายถึงครูแห่งพระผู้อภิบาล เมื่อวิเคราะห์จากรากศัพท์ของคำว่า “มุอัลลิม ร็อบบานีย์” จะพบว่ามีความหมายร่วมกัน คำแรกคือ “มุอัลลิม” คำที่สองคือ “ร็อบบานีย์” สิ่งนี้สอดคล้องกับทัศนะของอิสมาอีลลุตฟีที่ได้อธิบายว่า มุอัลลิมร็อบบานีย์มาจากคำสองคำ คำว่า “มุอัลลิม” ซึ่งหมายถึง ผู้ให้ความรู้ ครู ผู้อบรม อาจารย์ นักบรรยาย ผู้ถ่ายทอดความรู้ อาลิหมอะลุมะมาอ์ที่ทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้แก่ผู้คน เป็นต้น ส่วนคำว่า “ร็อบบานีย์” เป็นศัพท์ที่เชื่อมโยงกับ อีร-ร็อบบ์ หมายถึงอัลลอฮ์ผู้ทรงเป็นพระเจ้า ดังนั้นความหมายของ “มุอัลลิม ร็อบบานีย์” จึงหมายถึง ครูหรือผู้ที่ทำหน้าที่อบรมและฝึกฝนผู้อื่น ตามวิธีการอบรมแบบอิสลามด้วยความรู้และการปฏิบัติอย่างแท้จริง (Japakiya, 2015)

นอกจากนั้นท่านยังอธิบายคำ “ร็อบบานีย์” ว่ามีความหมายที่หลากหลายและแตกต่างกัน เช่น ท่านอิบนุ อับบาส มีทัศนะว่า “ร็อบบานีย์” หมายถึง หุละมาอ์ที่หมายถึงผู้ที่มีจิตใจเปิดกว้าง หรือหมายถึง “อุละมาอ์” ที่หมายถึงปวงปราชญ์ผู้มีความรู้ และอีกความหมายหนึ่งคือ “หุกะมาอ์” ที่หมายถึงผู้มีความเฉลียวฉลาด ส่วนท่านอะฏอว์ ได้เพิ่มเติมอีกความหมายหนึ่งคือ “นุเศาะหาอ์ ลิลลาฮิ ฟิ ค็อลกีย” ซึ่งหมายถึงผู้ที่ตกแต่งผู้คนมากมายเพื่ออัลลอฮ์ ท่านอะลิมมีทัศนะว่า “ร็อบบานีย์” หมายถึง ผู้ที่สร้างความสมบูรณ์แก่ความรู้ด้วยการปฏิบัติอะมัล ท่านสะอีด อิบนุ ญะบรุมมีทัศนะว่า “ร็อบบานีย์” หมายถึง ผู้มีความรู้ที่ได้ปฏิบัติตามความรู้ของเขาด้วยความยำเกรงที่มีต่ออัลลอฮ์ และท่านอิบนุ ซัยด์มีทัศนะว่า “ร็อบบานีย์หมายถึง บรรดาผู้นำที่มีความรู้ (Japakiya, 2015: 3-5) อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา มีทัศนะว่า “มุอัลลิม ร็อบบานีย์” คือผู้สืบทอดมรดกความรู้ของท่านนบี ﷺ คุณลักษณะหลักต่าง ๆ ของมุอัลลิม ร็อบบานีย์จึงมีลักษณะเดียวกันกับคุณลักษณะที่มีอยู่ในตัวของท่านนบี ﷺ คุณลักษณะเหล่านั้นได้แก่

1) พะฮัม หมายถึง เข้าใจในสิ่งที่ตนเองสอน พร้อมกับต้องทำการค้นคว้าเพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ตนเองได้เป็นผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญและเป็นที่อ้างอิงของผู้อื่นทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับสากล กล่าวคือ ต้องเข้าใจศาสตร์พื้นฐานแห่งอัลกุรอานและสุนนะฮ์ตามแบบฉบับของชนรุ่นสะลัฟ (Japakiya, n.d.) ต้องเข้าใจวิชาอะกิดะฮ์ อิบาเดฮ์ มูอามะลาต และวิชาอื่นในรูปแบบของความรู้ที่จะส่งผลให้มีผู้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในขณะเดียวกัน ต้องเข้าใจในวิชาเฉพาะทาง ที่เขาจะต้องเป็นผู้ที่รู้รอบและรอบรู้ ความรู้ดังกล่าวจะเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับอัลลอฮ์ เช่น วิชาเตาฮีด หรือความรู้ที่เกี่ยวกับศาสนาของอัลลอฮ์ เช่น วิชาฟิถ์ฮ์สุนนะฮ์และวิชา

ประวัติในปี หรือความรู้ที่เกี่ยวกับมัลลิกของอัลลอฮ์ เช่น วิชาประวัติศาสตร์ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เคมี ฟิสิกส์ เป็นต้น นอกจากนี้เขายังต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของเขา เช่น วิชาที่เกี่ยวกับภาษา วิชา ครุศาสตร์ วิชาเกี่ยวกับเทคโนโลยี และวิชาจิตวิทยา เป็นต้น เขาจะต้องเข้าใจจริงถึงความสำคัญของแขนงวิชาที่เขาสอน พร้อมกับศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้เขาบรรลุผลสูงสุดในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งนี้เขาจะต้อง เรียนรู้ อ่าน ค้นคว้า เข้าร่วมอบรมสัมมนา ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนจะอยู่ในความหมายของคำสั่งของอัลลอฮ์ที่ว่า “อีก เราะ” (จงอ่าน) และ คำสั่งของท่านนบีที่ว่า “ตะอัลละมุ” (Japakiya, 2015, p. 26)

2) อะมัล หมายถึง ผู้เป็นครูต้องปฏิบัติตามความรู้ที่ตนมี โดยเฉพาะความรู้ที่เป็นวะหยู ทั้งนี้เพื่อ สร้างภาพลักษณ์แห่งอิสลามให้เป็นที่ปรากฏกับตนเอง และสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อบรรดา ศาสนุศิษย์ ดังที่อัลลอฮ์ทรงสั่งท่านนบีความว่า “เจ้าจงปฏิบัติตามสิ่งที่เจ้าได้รับวะหยูจากพระเจ้าของเจ้า” (Al-Anaam:106) และท่านนบีได้ประกาศแก่ผู้คนว่า “ฉันปฏิบัติก็เฉพาะที่ฉันได้รับวะหยูมาเท่านั้น” (Al-anam: 50, Yunus: 15, A-ahqaf: 9) (Japakiya, 2015, p. 26)

3) ตักวาและคือยะฮ์ หมายถึง ความยำเกรงที่มีต่ออัลลอฮ์ ผู้สอนต้องมีความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ หากไม่มีความยำเกรงแล้ว ความรู้ที่มีอาจจจะไร้ประโยชน์ ทั้งนี้เพราะความยำเกรงเป็นคุณลักษณะของผู้ที่มี ความรู้ที่แท้จริง ดังที่อัลลอฮ์ได้ตรัสความว่า “ผู้ที่ยำเกรงต่ออัลลอฮ์ในหมู่บ่าวของพระองค์ก็คือบรรดาอู ละมาอ์” (Fadhir: 28) ทั้งนี้ อิสมาอีลลุตฟีมองว่าผู้ที่มีคุณสมบัติข้อนี้ เขาผู้นั้นย่อมจะประสบความสำเร็จ เพราะ อัลลอฮ์ทรงสั่งความว่า “พวกเจ้าจงยำเกรงอัลลอฮ์เถิด เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้เป็นผู้โชคดี” (Al-baqarah: 189, Al-imran: 130, 200) (Japakiya, 2015, p. 27-29)

4) คีตัก หมายถึง เป็นอีกคุณสมบัติหนึ่งของผู้จัดการเรียนรู้อาการอิสลามต้องมี กล่าวคือ เขาต้องมี ความบริสุทธิ์ใจในการตอบรับเนื้อหาของศาสนาทั้งที่เป็นคัมภีร์อัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านนบี อีกทั้งต้องมี ความบริสุทธิ์ใจที่จะดำเนินชีวิตตามคำแนะนำและคำสั่งสอนของสองเนื้อหาดังกล่าว พร้อมกับบริสุทธิ์ใจและ จริงใจในการทำการเผยแพร่ด้วยวิธีการที่ถูกต้อง ทั้งนี้อิสมาอีลลุตฟีได้อ้างถึงคุณสมบัติข้อนี้ผ่านสุเราะฮ์อัลหุ รุด โอองการที่ 15 ซึ่งความว่า แท้จริงบรรดาผู้ศรัทธานั้นคือผู้ที่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์และเราะสูลของพระองค์ จากนั้นก็ไม่กลับคำ และได้เสียสละทรัพย์สินและชีวิตในหนทางของอัลลอฮ์ คนเหล่านั้นแหละคือผู้บริสุทธิ์ใจ กับอัลลอฮ์ และในสุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ โอองการที่ 177 ซึ่งมีความหมายในทำนองเดียวกัน อิสมาอีลลุตฟีได้ กล่าวย่ำว่า คีตักและตักวาทั้งสองคุณสมบัติทางใจที่ส่งผลให้เกิดการปฏิบัติทางกายอันงดงาม เกิดบทบาทที่มี เกียรติ และเกิดความสำเร็จที่รุ่งโรจน์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า (Japakiya, 2015, p. 32)

5) อะมานะฮ์ หมายถึง ซื่อสัตย์ ไวใจ เชื่อใจ ตรงกันข้ามกับคำว่า คียานะฮ์ หมายถึง วางใจไม่ได้ หรือทำลาย อิสมาอีลลุตฟีกล่าวว่าผู้สอนจะต้องตระหนักในใจเสมอว่าความรู้ที่มีอยู่ในห้วงทั้งหมดของเขา คือ ของฝากที่เขาจำเป็นต้องส่งมอบให้คนรุ่นหลังด้วยวิธีการที่ซื่อสัตย์ ทั้งในด้านความสัจจริงของวิชา ความจริงจัง ของหัวใจ หรือความถูกต้องของวิธีการส่งต่อ โดยท่านได้อ้างถึงสุเราะฮ์อัลอันฟาล โอองการที่ 27 ความว่า “โอ้ บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงอย่าทุจริตต่ออัลลอฮ์และเราะสูล และจงอย่าทุจริตต่อบรรดาของฝากของพวกเจ้า โดยที่พวกเจ้ารู้กันอยู่” (Al-anfal: 27) ผู้สอนต้องมีความรับผิดชอบและเชื่อถือได้ ความรู้ที่อัลลอฮ์ประทาน

มานั้นเป็นความรับผิดชอบที่ต้องถ่ายทอดแก่นุชนรุ่นต่อไปด้วยวิธีการที่เปี่ยมด้วยความซื่อสัตย์ ไม่ว่าจะเป็นในด้านความถูกต้องของความรู้ ความจริงจิงในการสอน และอย่าทำลายความรับผิดชอบที่พวกเขาได้รับ

6) ตัปลิข หมายถึง การส่งต่อความรู้ให้แก่ผู้อื่น ตรงข้ามกับคำว่า กิตมาน ซึ่งหมายถึง การปิดบังหรือปกปิด โดยอิสมาอีลลุดฟีได้อ้างถึงสุเราะฮ์อัลมาอิดะฮ์ โองการที่ 67 ความว่า “*إِذْ يُؤْتِي السُّبْحَانَ نُبَايَاحَ الْمَوْتِ وَمَا يُؤْتِي السُّبْحَانَ نُبَايَاحَ الْمَوْتِ وَمَا يُؤْتِي السُّبْحَانَ نُبَايَاحَ الْمَوْتِ*” และได้อ้างถึงอีกโองการที่ 54 ของสุเราะฮ์อัลนุรซึ่งความว่า “*رَاعُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَنْفُسَ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ يَهْتَكُمُ اللَّهُ فَيَحْبِبُهُمْ فَوَجَعَهُمْ فِي أَهْلِ طَبَقٍ مِّنْهُم مَّنْ يَمُوتُ بَيْنَ يَدَيْهِمْ وَأَمَّا الْبَاقُونَ فَسَيُكَذِّبُهُمْ فِي الْمَوْتِ*”

จากโองการข้างต้นได้แสดงให้เห็นว่ามุอัลลิม ร็อบบานีย์ จะต้องให้ความรู้ที่ตนมีแก่ผู้คนอื่นอย่างเต็มความสามารถ แม้จะเป็นโองการเดียวตั่งวันนะของท่านนบีว่า *بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً* ซึ่งความว่า “*พวกท่านจงเผยแพร่จากฉันแม้เพียงหนึ่งอายะฮ์ก็ตาม*” (Al-Bukahari: 3461)

7) พะฎอนะฮ์ หมายถึง ฉลาด ตรงข้ามกับคำว่า บะลาตะฮ์ ซึ่งหมายถึงโง่เขลา เบาปัญญา อิสมาอีลลุดฟีมองว่าผู้จัดการเรียนรู้ทุกคนต้องมีคุณสมบัตินี้เพื่อเขาจะได้ใช้ความรู้ของเขาอย่างถูกที่ถูกทางและตรงประเด็น พร้อมกับตั้งมั่นอยู่ในคำสอนของอัลลอฮ์และเราะสุลในทุกสถานการณ์ (Japakiya. 2015:34) ไหวพริบและความเฉลียวฉลาดคือคุณลักษณะประการหนึ่งของท่านนบี ﷺ ซึ่งมุอัลลิม ร็อบบานีย์จะต้องมี โดยพิเราะฮ์แล้วผู้ที่ไม่เฉลียวฉลาดย่อมสอนคนให้คนอื่นฉลาดได้ยาก ดังนั้นผู้สอนจึงต้องมีความฉลาดเพียงพอที่จะสอนให้ผู้เรียนหรือศิษย์ของตนเองให้เป็นผู้ที่ฉลาด และความฉลาดดังกล่าวนี้ก็คือเป็นหนึ่งในวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้

8) อัคลากที่ดี หมายถึง การมีจรรยาบรรณที่สอดคล้องกับคำสอนของอัลลอฮ์และเราะสุลของพระองค์ เพราะมารยาทที่ดีคือผลของอีมานและสะท้อนถึงความรู้ของเขาด้วย การสอนให้ผู้เรียนมีมารยาทที่ดีงามถือเป็นวัตถุประสงค์หลักของการจัดการเรียนรู้ หากผู้สอนไม่ได้เป็นแบบอย่างที่ดี การที่จะทำให้ผู้เรียนมีอัคลากที่ดีก็ทำได้ยาก เพราะการเลียนแบบก็เป็นหนึ่งในผลของการเรียนรู้ การมีมารยาทที่ดีจะมีผลมากต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการเรียนรู้ การที่ท่านนบีมีมารยาทที่ดีงามเป็นแบบอย่างของการมีอัคลากที่ดีเยี่ยมได้ทำให้การเผยแผ่ของท่านนบีประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง ท่านได้พัฒนาผู้คนในสมัยของท่าน จนสมัยของท่านถือเป็นสมัยที่ดีที่สุดของการสร้างคน และความสำเร็จดังกล่าวนี้ส่วนสำคัญมาจากการมีมารยาทที่ดีงามของท่าน อัลลอฮ์ตรัสถึงจรรยาบรรณของนบีมุฮัมมัดความว่า “*وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا لِلْعَالَمِينَ*” Al-qalam: 4) มารยาทที่ดีงามและมีเกียรติมีผลอย่างมากต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนและการ تربียฮ์ เช่น มารยาทที่เกี่ยวกับความอดทน อิสมาอีลลุดฟีกล่าวว่า “*ความอดทนคืออาวุธที่สำคัญของ อัลมุอัลลิม อัลร็อบบานีย์*” เพราะหากผู้สอนไม่มีความอดทน การงานทั้งหมดของพวกเขาจะไม่บรรลุความสำเร็จ ความอดทนคือแสงสว่างที่จะคอยส่องให้เห็นหนทางสู่ความสำเร็จ ถ้าแสงส่องทางจากความอดทนดับลงหนทางนั้นก็จะมืดมิด เป็นเหตุให้บุคคลที่อยู่บนทางนั้นต้องเคັงคว้าง ไร้ทิศทาง สุดท้ายก็หาทางออกไม่เจอ อิสมาอีลลุดฟีได้ยกหะดีษบันทึกโดยมุสลิมว่า *وَالصَّبْرُ ضِيَاءٌ* ซึ่งความว่า “*และความอดทนนั้นคือแสงจำที่สาด*

สอง” (Muslim: 223) ผู้สอนทุกคนต้องมีความอดทน และสอนผู้อื่นให้มีความอดทนเช่นกัน อิสมาอีลลุดดีมีทัศนะว่าความอดทนเป็นสิ่งที่ดีเลิศที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงประทานให้ (Japakiya, 2015, p. 37)

9) เอ็นดู รักใคร่ห่วงใย เอาใจใส่รับผิดชอบ และให้เกียรติผู้อื่น ทั้งหมดนี้เป็นคุณลักษณะของท่านนบีที่ได้แสดงให้เห็นเป็นแบบอย่างแก่บรรดาเศาะหาบะฮ์ และคุณสมบัติที่ดีเหล่านี้ก็เป็นคุณสมบัติที่สำคัญสำหรับมุอัลลิม ร็อบบานีย์ อัลลอฮ์ได้ตรัสเกี่ยวกับเรื่องนี้ความว่า

“เนื่องด้วยความเมตตาจากอัลลอฮ์นั่นเอง เจ้า (มุหัมมัด) จึงได้สุภาพอ่อนโยนแก่พวกเขา (คือบรรดาเศาะหาบะฮ์และผู้ติดตามเจ้า) และถ้าหากเจ้าเป็นผู้ประพฤติดุร้ายและมีใจแข็งกระด้างแล้วไซ้ร้ แน่نونพวกเขาก็ย่อมเตลิดออกไปจากรอบ ๆ เจ้ากันแล้ว ดังนั้น จงอภัยให้แก่พวกเขาเถิด (ในความผิดพลาดบางอย่างที่พวกเขากระทำต่อเจ้า) และจงขอร้องให้แก่พวกเขาด้วย และจงปรึกษาหารือกับพวกเขาในกิจการทั้งหลาย ครั้นเมื่อเจ้าได้ตัดสินใจอย่างแน่วแน่ (หลังจากที่ได้ประชุมหารือกัน) แล้ว ก็จงมอบหมายแด่อัลลอฮ์เถิด แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรักใคร่บรรดาผู้ที่มอบหมายต่อพระองค์” (Surah alaimran: 159)

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาจะต้องมีจุดประสงค์เพื่อรู้จักอัลลอฮ์ ศรัทธาต่อพระองค์ ได้รับสิ่งที่ดีงามและเกียรติที่มั่นคงจากพระองค์อัลลอฮ์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ทางโลก ทัศนะดังกล่าวนี้สอดคล้องกับทัศนะของซัยค ดาูดอัลฟะฎอนีย์ที่ได้กล่าวไว้ในหนังสือ *อัดดูรอซะมิน* ที่ท่านได้กล่าวไว้ว่า การแสวงหาความรู้เพื่อโลกนี้เพียงอย่างเดียวมันจะไม่ถือว่าเป็นเป้าหมายที่แท้จริงของการศึกษา (Shaykh Daud, nd., p. 87) การเรียนรู้อิสลามต้องจัดการให้ครบในสามรูปแบบ กล่าวคือ อ่านให้ฟัง สอนให้เข้าใจ และอบรมให้ปฏิบัติ ตลอดจนต้องติดตามประเมินผลของการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้วยระบบ “อุคุะฮ์” (การตรวจภาพ) และ “ญะมาอะฮ์” (กลุ่ม)

การจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพนั้นควรมีสิ่งเหล่านี้คือ 1) การจัดการเรียนเรียนรู้ให้ครบในสามรูปแบบ คือ อ่านให้ฟัง สอนให้เข้าใจ และอบรมให้ปฏิบัติ 2) ต้องติดตามประเมินผลการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้วยระบบ “อุคุะฮ์” (พี่น้อง) และเป็น “ญะมาอะฮ์” (กลุ่ม) ตั้งแต่เริ่มเข้าสู่กระบวนการจนจบสิ้นสุดกระบวนการ 3) ใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบเป็นหมู่คณะและรวมพลังกันอย่างมีระบบ ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ และต่างยึดความสัมฤทธิ์ผลส่วนตนเป็นเป้าหมาย 4) ปัจจัยหลักที่ทำให้การจัดการเรียนรู้อิสลามไม่สัมฤทธิ์ผลคือ การไม่ครบองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นด้านหลักสูตรและวิธีการ หรือด้านคุณสมบัติและการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการเรียนรู้

มุอัลลิม ร็อบบานีย์ (ครูแห่งพระผู้อภิบาล) เป็นผู้มีคุณสมบัติดังนี้ คือ 1) พัสม หมายถึง มีความเข้าใจ มีความรู้ความและเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องต่าง ๆ เป็นการเข้าใจเกี่ยวกับอัลกุรอานและสุนนะฮ์ อะกิดะฮ์ อิบาเดฮ์ มุอามะลาต และอื่น ๆ ในการสร้างชีวิตที่ดีมีคุณภาพ และเป็นการเข้าใจความรู้ในสาขาที่เชี่ยวชาญเฉพาะ เช่น ความรู้เกี่ยวกับอัลลอฮ์ เกี่ยวกับศาสนาของอัลลอฮ์ และเกี่ยวกับบ่าวและมัลลูกของอัลลอฮ์ นอกจากนั้นเป็นการเข้าใจในความรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ผู้สอน เช่น ความรู้เกี่ยวกับการจัดการ

เรียนการสอน ความรู้เกี่ยวกับการตะอวะฮ์ จิตวิทยา เป็นต้น 2) อะมัล หมายถึงการปฏิบัติตามความรู้ที่ได้มาจากวะหฺยู เพื่อสร้างบุคลิกภาพแบบอิสลามและชีวิตที่ดีทั้งกับตัวเอง ครอบครัว และสังคม 3) ตักวาและค็อยยะฮ์ ซึ่งหมายถึง ความรู้สึกที่คอยห้ามมิให้ทำบาปต่ออัลลอฮ์ 4) คิติก หมายถึง ความสัจจริงหรือความมีสัจจะ 5) อะมานะฮ์ หมายถึง มีความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ และเชื่อถือได้ 6) ตับลีส หมายถึง การถ่ายทอดศาสน์แห่งอิสลามแก่ผู้อื่น ผู้เรียนนั้นเปรียบเสมือนผู้ที่กำลังขอความรู้ที่แท้จริงจากบรรดาผู้รู้ ฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของ “มุอัลลิม ร็อบบานีย์” ที่จะต้องให้ความรู้เหล่านั้นแก่พวกเขาอย่างเต็มความสามารถ 7) พะฎอนะฮ์ หมายถึง ไหวพริบและความเฉลียวฉลาด นี่คือคุณลักษณะประการหนึ่งของท่านนบี ﷺ 8) อัคลาก หมายถึง การมีจรรยาบรรณที่สอดคล้องกับคำสอนของอัลลอฮ์และสุนนะฮ์ของท่าน นบี เพราะมารยาทที่ดีนั้นคือร่องรอยแห่งการศรัทธาและผลแห่งความรู้ที่ถูกต้อง 9) ออดทน ความอดทนคือ อาวุธหลักประจำกายของ “มุอัลลิม ร็อบบานีย์” เพราะหากปราศจากความอดทนแล้ว การงานทุกอย่างก็อาจจะสำเร็จได้ 10) เอ็นดู รักใคร่ห่วงใย เอาใจใส่รับผิดชอบ

จากคุณลักษณะของมุอัลลิม ร็อบบานีย์ ข้างต้นสามารถแบ่งออกเป็น 3 คุณลักษณะหลัก ๆ ดังต่อไปนี้

1- คุณลักษณะที่เกี่ยวกับความรู้และความเข้าใจ ซึ่งท่านได้เริ่มจากความเข้าใจ ซึ่งเป็นความเข้าใจเกี่ยวกับอัลกุรอานและสุนนะฮ์ ความเข้าใจในสาขาที่เกี่ยวข้องเฉพาะ ความเข้าใจในความรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น นอกจากนั้นเป็นความเข้าใจถึงความสำคัญของความรู้ประเภทต่าง ๆ ซึ่งความเข้าใจดังกล่าวนี้จะนำไปสู่การยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ และความยำเกรงที่มีต่ออัลลอฮ์นี้จะทำให้ผู้เรียนได้รับสิ่งที่ดีงามและเกียรติที่มั่นคงถาวรจากอัลลอฮ์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ไม่ใช่แสวงหาผลประโยชน์เชิงวัตถุเพื่อตอบสนองกิเลสตัณหาของตนเอง วัตถุประสงค์ของการศึกษาดังกล่าวนี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ได้นำเสนอไว้ในการประชุมทางการศึกษาอิสลามที่จัดขึ้น ณ เมืองเจดดาห์ในปี ค.ศ. 1971 (King Abdul Aziz University, 1978)

2- การกำหนดให้คุณลักษณะของท่านนบีที่ประกอบด้วย คิติก ตับลีส อะมานะฮ์ และพะฎอนะฮ์ เป็นคุณลักษณะของมุอัลลิม ร็อบบานีย์นั้นสอดคล้องกับที่ครั้งหนึ่งท่านนบีเคยประกาศว่าตนเองคือครู ดังหะดีษที่ความว่า “แท้จริงฉันถูกสร้างขึ้นมาในฐานะครูคนหนึ่ง” (Ibn Majah: 229) ดังนั้น เมื่อท่านนบียอมรับว่าตนเองนั้นเป็นครู (มุอัลลิม) การกำหนดคุณสมบัติของท่านนบีเป็นคุณสมบัติของครูหรือผู้สอนจึงเป็นเรื่องที่ถูกต้องและเหมาะสม และยังสอดคล้องกับโอองการของอัลกุรอานที่พระองค์อัลลอฮ์ตรัสไว้ในซูเราะฮ์อัลอะหฺซาบ อายะฮ์ที่ 21 ซึ่งความว่า “แท้จริงในตัวท่านเราะสูลของอัลลอฮ์มีกุวะฮฺหะสะนะฮฺ (แบบอย่างที่ดีงาม)” อิสมาอีลลุดดีจะให้ความสำคัญกับการกำหนดคุณลักษณะของท่านนบีให้เป็นคุณลักษณะของมุอัลลิม ร็อบบานีย์ เพราะเมื่อใดที่ท่านได้นำเสนอคุณลักษณะของท่านนบีให้เป็นคุณลักษณะของมุอัลลิม ร็อบบานีย์ ท่านจะเน้นย้ำโดยได้นำเสนอคุณลักษณะที่ตรงกันข้ามด้วย แต่ท่านจะไม่นำเสนอคำที่มีความหมายตรงกันข้ามเมื่อกล่าวถึงคุณสมบัติอื่น ๆ ของมุอัลลิม ร็อบบานีย์

3- อักลาที่ติงาม เช่น การอดทน ความรักความเอ็นดู ความห่วงใย ความรับผิดชอบดูแล และให้เกียรติผู้อื่น คุณลักษณะเหล่านี้ล้วนเป็นคุณสมบัติที่ดีงามที่ครูทุกคนต้องมี การนำเสนอให้มีอักลาที่ดีเป็นคุณลักษณะของครูนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เพราะท่านนบีเคยประกาศว่าท่านถูกส่งมาเพื่อทำให้อักลาของมนุษย์นั้นสมบูรณ์

แนวคิดทั้งสามข้อข้างต้นนั้นมีความสอดคล้องกับแนวคิดของท่านอิมามอัลฆะซาลี (al-Ghazali, 1994, 3 : 264-282) ที่ได้เสนอว่าผู้สอนที่ดีควรมีคุณลักษณะคือ 1) มีความเมตตาต่อผู้เรียนและปฏิบัติต่อเขาเสมือนว่าเป็นลูก ๆ ของตน 2) ผู้สอนไม่ควรแสวงหาค่าตอบแทน 3) ให้คำชี้แนะแก่ผู้เรียน 4) สอดแทรกสิ่งที่ดีงามเข้าไปในการเรียนการสอน 5) มีความรับผิดชอบต่อวิชาที่สอน 6) จัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนสามารถสอดคล้องกับความเข้าใจของผู้เรียนและให้เหมาะสมกับสมรรถภาพทางสติปัญญาของพวกเขา 7) ปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับวิชาความรู้ที่ตนมี

กล่าวโดยสรุปแล้วท่านอิสมาอีลลุดดี จะปะกียาเป็นปราชญ์ร่วมสมัยที่สามารถนำเสนอแนวคิดทางการศึกษา โดยเฉพาะแนวคิดที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่ดี ที่นำเสนอภายใต้กรอบของครูที่เรียกว่า มุอัลลิม ร็อบบานีย์ ซึ่งหมายถึงครูแห่งพระผู้อภิบาลหรือครูของพระเจ้า คุณลักษณะของครูที่ท่านได้นำเสนอนั้นเป็นปัจจุบัน และเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในแวดวงวิชาการอิสลาม และเป็นแนวคิดที่สามารถนำไปขยายผลในสถาบันการศึกษาอิสลามในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

ข้อเสนอแนะ

ให้น้องค์ความรู้เกี่ยวกับมุอัลลิมร็อบบานีย์ที่ค้นพบจากงานวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้กับครูผู้สอนในโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อให้ครูผู้สอนดังกล่าวมี 3 คุณลักษณะหลักคือ 1) คุณลักษณะที่เกี่ยวกับความรู้และความเข้าใจที่เริ่มจากความรู้ที่ได้มาจากอัลกุรอาน สุนนะฮ์ และความเข้าใจในสาขาที่เชี่ยวชาญเฉพาะ 2) คุณลักษณะของท่านนบีที่ประกอบด้วย ศิรค์ ตัปลิม อะมานะฮ์ และพะฎอนะฮ์ 3) การมีอักลาที่ดีงาม เช่น การอดทน ความรักความเอ็นดู ความห่วงใย ความรับผิดชอบดูแล และให้เกียรติผู้อื่น คุณลักษณะเหล่านี้ล้วนเป็นคุณสมบัติที่ดีงามที่ครูทุกคนต้องมี

เอกสารอ้างอิง

Al-Bukhari. (1987). Sahih al-Bukhari. Dar Ibn Kathir.

Chapakiya. S. & Muhammad I. (2023). *Penyebar Salam dari Fatoni; Syaikh Ismail Lutfi* [Preacher for peace from Fatoni; Syaikh Ismail Lutfi]. First Offset Printing Company (1993) Co.Ltd.

Al-Ghazali. (1994). *Ihya Ulum ul Din* (Vol. 3, Y. Ismail & Y. Ismail, Trans.). Pustaka Aman Press Sdn. Bhd.

- Hisham. A. M. (2012). *Sirah Nabawiyah Ibnu Hisham* [History of the prophet by Ibnu Hisham]. (M. Puzhi bin Usop & M. Sabri bin Sahrir, Trans.). al Hidayah Publication.
- Ibn Majah. (n.d.). *Sunan Ibn Majah*. Dar al-Kutub al-'Ilmiyah.
- Japakiya, I. L. (2000). *Marhaban bi Tholibi al 'Imi*. Saudara Press Pattani.
- Japakiya, I. L. (2014). *Nasihah huachai haeng ummah wahidah* [Advice the heart of people unity]. Fatoni University.
- Japakiya, I. L. (2015). *Al-Mu'allim Rabbani Teras Ummah Wahidah* [Al-Muallim Rabbani Core of people unity]. Saudara Press Pattani.
- Japakiya, I. L. (n.d.-a.). *Berukhuwah Menurut Syari'at Islamiah Dalam Rangka Pembangunan Ummah Wahidah* [Lets be brothers in accordance with Islamic Laws in developing people unity]. Saudara Press Pattani.
- Japakiya, I. L. (n.d.-b). *Ilmu Wahyu: Rahmat Allah untuk Kesejahteraan Alam dan Kelebihan Wakafnya* [Revelation for world peace and advantages of donation]. Saudara Press Pattani.
- King Abdul Aziz University. (1978). *Conference Book on the First World Conference on Muslim Education*. King Abdul Aziz University.
- Muslim. (n.d.). *Sahih Muslim*. Dar al-Jabal.
- Shaykh Daud, A. F. (n.d.). *Al-Dir al-Thamin*. Matba'at Bin Halabi.